

Marea Britanie si Realpolitik-ul lui Bismarck

Această lucrare se dorește un studiu al politicii internaționale britanice de secol XIX, și, o altă încercare de a explica reușita unificării germane din perioada 1864-1871. După pacea westfaliană din 1648 semnată la sfârșitul războiului de 30 de ani, puterile europene învingătoare au decis că o împărțire a Germaniei în mai mult de 300 de mici state ar putea reprezenta cheia păcii continentale. În mai puțin de șapte ani, Otto von Bismarck, cancelarul Prusiei va reuși ceea ce Europa încercase să evite timp de mai bine de 200 de ani. Majoritatea istoricilor care au studiat problematica susțin că succesul unificării germane se datorează abilității lui Bismarck de a exploata disensiunile internaționale dintre restul puterilor europene. Teza de față pornește însă de la ipoteza că triumful german și proclamarea imperiului de la 1871 s-au datorat în principal dorinței Angliei de a preveni o revigorare pe plan internațional a Franței lui Napoleon al III-lea. Studiul este compusă din cinci părți iar metoda de cercetare utilizată este analiza de document, bazată pe volume, articole și documente de arhivă. Direcțiile principale ale cercetării sunt reprezentate de analiza relațiilor franco-britanice între 1815 și 1871 precum și cele trei războaie de unificare germane: războiul germano-danez din 1864, războiul pruso-austriac din 1866 și războiul franco-prusac din 1870-1871. Partea teoretică a lucrării este reprezentată de Realismul politic cu cele două principii ale sale, echilibrul de putere și interesul de stat.

În 1815, la sfârșitul perioadei napoleoniene, Franța se afla în aceeași situație în care fusese Imperiul Habsburgic în 1648. Soluția adoptată de puterile învingătoare Anglia, Rusia, Austria și Prusia, pentru a prezerva pacea europeană, nu a fost o împărțire a Franței chiar dacă aceasta a fost silită să revină la granițele de dinainte de revoluția de la 1789, ci un sistem bazat pe principiul echilibrului de putere cunoscut sub denumirea de Concertul European. Privind lucrurile prin prisma politicii engleze, noul sistem a fost în realitate un sistem bipolar, ai cărui centri de putere erau reprezentați de Anglia și Rusia, marii învingători ai lui Napoleon. Direcțiile strategice britanice în politica externă au fost de la început foarte clare: împiedicarea oricărei încercări franceze de a reveni la statutul de mare putere de prim rang în vestul Europei și stăvilirea Rusiei în Est.

Acesta a fost probabil unul din motivele pentru care Anglia a considerat Austria un punct vital de echilibru pe continent, și, a sprijinit extinderea ei teritorială în nordul Italiei. Totodată, Marea Britanie a aprobat și controlul politic austriac asupra Confederației Germane. Lucrurile în politica europeană se schimbă însă după revoluțiile liberale de la 1848, când, Austria s-a aflat în pragul dezintegrării și a fost salvată doar de intervenția armatelor ruse, în Ungaria.

În Franța, anul revoluționar 1848 va reprezenta momentul preluării puterii politice de către Ludovic Napoleon, nepot al primului împărat francez, ales președinte al unei noi republici dar ulterior, autoproclamat împărat sub numele de Napoleon al III-lea, în urma loviturii de stat din decembrie 1852. Războiul din Crimeea, încheiat în 1856 cu înfrângerea Rusiei și interzicerea flotei militare țariste în Marea Neagră, va determina și o scădere temporară a puterii și influenței Marii Britanii pe continent, lucru de care va încerca să profite Franța.

Multe dintre evenimentele produse după 1856 conțin elemente care par să susțină ipoteza de lucru a acestei lucrări. Napoleon al III-lea s-a implicat în războaiele pentru unificarea Italiei, iar armata franceză a avut un rol decisiv în bătăliile de la Magenta și Solferino. Noul împărat a acceptat ulterior să primească din partea Piemontului ducatele Nisa și Savoia. În același timp, a ordonat construirea unei flote moderne de război, pe care, a prezentat-o cu mândrie cuplului regal britanic Albert și Victoria, în timpul unei vizite a acestora în Franța, întărind și mai mult suspiciunile engleze cu privire la o nouă încercare a vechiului rival de redeveni o putere de prim rang în Europa. La toate acestea s-au adăugat declarațiile publice făcute de Napoleon cu privire la necesitatea unor schimbări aduse tratatelor de după 1815, în speță, unele modificări teritoriale în favoarea Franței, care, dorea recuperarea malului stâng al Rinului.

De cealaltă parte, Anglia nu a considerat nici un moment Prusia o amenințare la adresa echilibrului european. În 1864, guvernul britanic ar fi putut interveni în favoarea Danemarcei, atacată de Prusia și Austria, dacă ar fi acceptat să facă unele concesii Franței și Rusiei. Țarul dorea ca Anglia să accepte oficial reîntoarcerea flotei militare ruse în Marea Neagră iar Napoleon al III-lea spera la o atitudine britanică favorabilă în privința recuperării malului stâng al Rinului. În final, politicienii englezi, la insistențele reginei, au preferat să nu intervină și au abandonat cauza daneză. În septembrie 1865, Palmerston, într-o scrisoare către ministrul de externe, lordul Russell, își exprimă clar convingerea că o Germanie unită în jurul Prusiei, putea reprezenta o contrapondere atât pentru ambițiile franceze cât și pentru cele ruse. În 1866, în timpul războiului pruso-austriac, Londra a preferat să urmeze o politică de strictă neutralitate, deși regina Victoria a cerut o intervenție militară de partea Austriei iar la sfârșitul conflictului franco-prusac din 1870-1871, Gladstone declara că înfrângerea francezilor însemna eliminarea celei mai mari amenințări continentale la adresa Angliei.

Cu toate acestea, ipoteza de lucru nu se verifică în totalitate. Unul din motive ar fi acela că Anglia nu a întreprins nici o acțiune oficială de sprijinire a Prusiei sau a politiciii lui Bismarck. Totodată, unificarea germană a fost în ultimă instanță rezultatul victoriilor răsunătoare de pe câmpul de luptă. În mod surprinzător, acestea nu au fost efectul superiorității militare prusace, tehnice și tactice.

Deși implicată într-un război pe două fronturi, în Boemia și Italia, și cu capacitatea de luptă serios afectată de lipsa de comunicare dintre ofițerii de origine germanică și trupele alcătuite din soldați recrutați din întreg Imperiul Habsburgic, Austria a fost foarte aproape să obțină o victorie cu caracter decisiv la Sadova. Situația nu era disperată nici după pierderea bătăliei iar după întoarcerea prințului Albrecht din Italia, armatele austriece au reușit să se stabilizeze pe linia Dunării, și astfel, să-l forțeze pe Bismarck să dorească încheierea unei păci cât mai rapide. În timpul războiului franco-prusac, armata prusacă a fost la un pas de dezastru în bătălia de la Gravelotte-St. Privat, situația fiind salvată doar de indecizia comandanților francezi în a ordona un contra-atac rapid, și de eficiența noilor tunuri de oțel Krupp.

Succesele militare au fost de asemenea determinante în triumfurile politice ale lui Bismarck pe plan internațional și mai ales pe plan intern. Până înainte de războiul cu Austria, situația politică a lui Bismarck a fost una extrem de precară. Cancelarul a fost un om detestat atât de majoritatea liberală din Parlament, cât și de conservatori, care îl considerau lipsit de principii. El nu a fost agreat nici de armată, care nu accepta nici o imixtiune politică civilă în chestiunile militare, iar datorită antipatiei familiei și anturajului regal a fost la un pas să fie demis. La început, singurul său sprijin real a fost regele Wilhelm dar după victoriile din conflictele cu Danemarca și Austria, situația sa politică s-a stabilizat iar mulți din adversarii săi declarați s-au transformat în partizani ardenti. Pe plan internațional, unificarea germană nu a adus nici o schimbare de sistem, Bismarck transformându-se la rândul său într-un adept al principiului echilibrului de putere, în încercarea de a legitima și conserva pe plan internațional avantajele obținute de Germania până la 1871.

Bismarck este considerat un maestru al mașinațiunilor diplomatice, însă dacă analizăm cazurile în care s-a confruntat direct cu diplomația britanică, criza luxemburgheză din 1867 și cea a căilor ferate belgiene din 1868, el a fost complet depășit. Pentru Londra, o Germanie unită în jurul Prusiei nu a fost decât o altă opțiune în îndeplinirea principalelor obiective strategice ale intereselor de stat, stăvilirea ambițiilor franceze și ruse. Toți factorii de decizie din politica engleză, monarhie, guvern și parlament au urmat această strategie, indiferent de apartenență și convingeri politice. După războiul germano-danez, liberalii și Palmerston au pierdut puterea politică dar au acceptat poziția realistă a reginei Victoria, iar aceasta, la rândul ei, a acceptat decizia guvernului, de adoptare a unei politici de strictă neutralitate în conflictul pruso-austriac de la 1866. Toate aceste exemple, demonstrează că diplomația britanică de secol XIX a reprezentat și încă mai reprezintă un exemplu de succes în ceea ce privește strategiile politice pe termen lung.

